

Ксарин тварциэвезар

Мана – метлеб: тварциэвезрикай авай чирвилер артухарун, ксарин тварциэвезар дуьз ишлемишиз чирун; къачур чирвилер жуьреба – жуьре тапшуругъралди мягкемарун; члал гегьеншарун.

Ксарин тиварциэвезар

	Единственное число	Множественное число
1-е лицо	 <p>ЗУН</p>	 <p>ЧУН</p>
2-е лицо	 <p>ВУН</p>	 <p>КУЪН</p>
3-е лицо	 <p>АМ</p>	 <p>АБУР</p>

§ 40. Ксарин тІварцІиэвезар

Ксарин тІарцІиэвезар ибур я: *зун, чун; вун, куьн; ам, абур.* *Зун* тІварцІиэвездалди рахазвай касди (адаз грамматикада сад лагъай кас лугъуда) вичиз ишара ийида, вич къалурда.

Вун тІварцІиэвездалди рахазвайда вич нихъ галаз рахазватІа, гъам (адаз къвед лагъай кас лугъуда) къалурда.

Ам тІварцІиэвездалди рахун никай ятІа, гъадаз (адаз пуд лагъай кас лугъуда) ишара ийида.

Пуд лагъай касдиз талукъ тІварцІиэвезри, инсанрилай гъейри, маса предметарни къалурда, месела: *Рамазан хтана.* *Ам гъуьрче авай (ам — Рамазан).* *Рамазана жанавур яна.* *Ам гзаф екеди тир (ам — жанавур).* *Рамазанан гъиле са зурба кантІ авай.* *Ам Рамазаназ дустуни пишкешайди я (ам — кантІ).*

I ва II ксарин теквилин ва гзафвилин къадарда ишлемишзавай тІварцІиэвезар къилди-къилди гафар я, яни *чун, куьн* тІварцІиэвезар *зун, вун* гафарин гзафвилин къадардин формаяр туш.

Теквилин къадар	Ксар	Гзафвилин къадар
<i>зун</i> ← —————	1-кас	————— → <i>чун</i>
<i>вун</i> ← —————	2-кас	————— → <i>куьн</i>
<i>ам</i> ← —————	3-кас	————— → <i>абур</i>

Ксар къалурдай тІварцІиэвезар падежриз дегиш жеда: I ва II лагъай ксаринбур (*зун, чун; вун, куьн*) суцествительнийрин саягъда, III лагъай касдинбур прилагательнийрин саягъда.

Суцествительнийрив гекъигайла, I ва II ксарин тІварцІиэвезар падежриз дегиш хъунихъ ихътин къетІенвилер ава:

1. Талукъвилин падеж актив падеждин дибдикай ваъ, къетІен жуьреда арадиз къведа: *за, чна, вуна, куьне, амма: зи, чи, ви, куь (за-н, чна-н, вуна-н, куьн-ен ваъ).*

2. *Вун, чун, куьн* тІварцІиэвезрин актив падежни секинвилин I падеж чара-чараз туькІуьр жеда: *вуна, амма ва; чна, амма ча; куьне, амма кве.* *Зун* тІварцІиэвездин формаяр и къве падеждани туьш жезва: *за (акт.) — за (сек. I).*

Сад ва къвед лагъай ксарин тІварціиэвезар
падежриз дегиш хьунин таблица

Падежар	Сад лагъай кас		Къвед лагъай кас	
Асул	<i>зун</i>	<i>чун</i>	<i>вун</i>	<i>куьн</i>
Актив	<i>за</i>	<i>чна</i>	<i>вуна</i>	<i>куьне</i>
Талукъвилин	<i>зи</i>	<i>чи</i>	<i>ви</i>	<i>куь</i>
Гунугин	<i>зав</i>	<i>чав</i>	<i>вав</i>	<i>квез</i>
Секинвилин I	<i>за</i>	<i>ча</i>	<i>ва</i>	<i>кве</i>
—" — II	<i>зал</i>	<i>чал</i>	<i>вал</i>	<i>квел</i>
—" — III	<i>зав</i>	<i>чав</i>	<i>вав</i>	<i>квев</i>
—" — IV	<i>захъ</i>	<i>чахъ</i>	<i>вахъ</i>	<i>квехъ</i>
—" — V	<i>зак</i>	<i>чак</i>	<i>вак</i>	<i>квек</i>
Къакъатуни I	<i>зай</i>	<i>чай</i>	<i>вай</i>	<i>квьяй</i>
—" — II	<i>залай</i>	<i>чалай</i>	<i>валай</i>	<i>квелей</i>
—" — III	<i>завай</i>	<i>чавай</i>	<i>вавай</i>	<i>квевай</i>
—" — IV	<i>захъай</i>	<i>чахъай</i>	<i>вахъай</i>	<i>квехъай</i>
—" — V	<i>закай</i>	<i>чакай</i>	<i>вакай</i>	<i>квекай</i>
Арачивилин I	<i>залди</i>	<i>чалди</i>	<i>валди</i>	<i>квелди</i>
—" — II	<i>завди</i>	<i>чавди</i>	<i>вавди</i>	<i>квевди</i>
—" — III	<i>захъди</i>	<i>чахъди</i>	<i>вахъди</i>	<i>квехъди</i>
—" — IV	<i>закди</i>	<i>чакди</i>	<i>вакди</i>	<i>квекди</i>

**Уроки лезгинского языка
для детей
на сайте www.lezgikids.com**

1. **Ви акьул ви бахт я.**
2. **Авамвал агъадиз кIанда:
абур буюрмишиз регъят я.**
3. **Чан чирвал, валай еке девлет
авач хьи!**
4. **ЧIехидан гаф атIудач –
адаз яб гуда.**
5. **Ватан чи дидени я, бубани.**

Мисклала

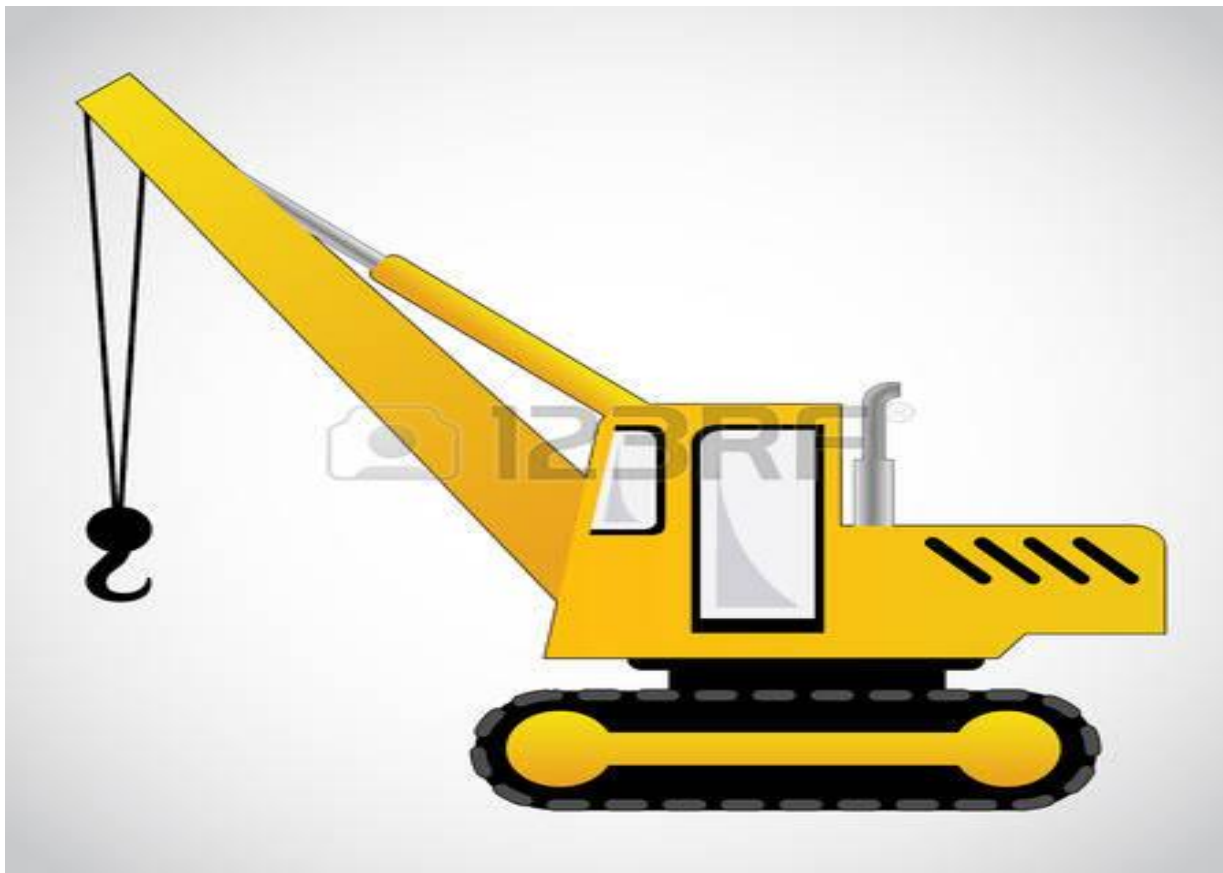
р

Яб це куьне, аялар!
Гуда за квез мисклалар.
Ни фадамаз лагъайтла,
Дуьз жавабар жагъайтла,
Ам кар чидай аял я,
Чи къугъунин къегъал я.

1.

Яргъи гардан, гъвечли
къил –
Жирафдиз вич ухшар я.
Ам гъайван хъиз жемир
квез –
Беден вири ракъар я.
Буйдикайни рахайтла,
Квалерилай къакъан я.
Хкаждайбур гъамиша

**Куъне, за, квез, ам, чи, ам,
квез.**

**Гуьзгуьдай хьиз инсанар
Адан къеняй аквада,
Гагь са итим, гагь са руш
Ваз килигиз рахада.
Тамашаяр ва къуьлер...
Тух жедач вун тамашиз,
Галатдалди ви вилер.
Гагь гужлуз, гагь явашдиз
Зуьрнедин ван къведа ваз,
Гагь далдамдал илигна,
КІвалин къене ацукьна,
Кинодиз вун килигна.
Гъил хкажа чидайда,
Лагь кван ам вуч затІ ятІа!**

Ваз, вун, ви, ваз, вун, ам

МИСКІАЛ

- ▣ Гуда за квез мискіал мад,
Низ чидатіа, лагь кван фад!
квач адак я гьилер, к!вачер,
вичи расда т!арам
муькъвер.

За, квез, адак

мислал

● Регъимсуз я ам,
вич гиперин
душман.

Am

161-тапшуругъ. Кими гьарфар кухтаз, кхьихь; тIварцIиэвезрин
кIаникай цар чIугу.

Чан руш Саимат! Бубади ва... рикIин деринра хвенвай
чими, ялавлу женгчи саламар ракъурзава. З... гьикъван
хьайитIани хъсанзава. Разведкада хъсандиз къуллугъ
авунай з... “Красное знамя” орден ганва. В... бубади вичин
тIвар агъуз ийидач, чан руш, ам гьамиша виниз къаз
чалишмиш жеда. Куьнени ажузвал ийимир, з... бала.
Дидедизни, къегьалди хьиз, кIвалах ая лагъ. Жувани гьадаз
куьмекар це, дидедин гафуниз килиг, явавилер ийимир,
бубадин кард! В... буба Агъмед (Къ. Къ.)

Кроссворд

1. Ксарин са тІварціиэвездин вилик квай са гьарф галудайла, адакай тестикьардай гаф жеда.
2. Ксарин са тІварціиэвездин ударенидин чка дегишарайла, гафуниз маса мана къведа.
3. Ксарин къве тІварціиэвез сек. І падежда эциг ва чеб – чпихъ галкІур – гуьрчег къаб жеда.
4. Талукьвилин падежда авай тІварціиэвездин эхирда ш гьарф акалайла, числительное арадиз къведа.
5. Секинвилин v падежда авай тІварціиэвез гьайвандиз элкьведа.
6. Чаз са гуьрчег гаф арадал атана.

Ківалин ківалах:

- Ксарин тіварціиэвезар кваз диалог туькІуьра.

(8 – 10 реплика)